

דף מדר (מה)

סב. האם הדברים דלהלן מותרים בשימוש ובטלטול בשבת?

א. מותר השמן שבנר.

ב. נר של חרס או של מתכת, וכן שאר כלים המשמשים להדלקה.

ג. שמן המטפטף מן הנר בשבת.

ד. מטה שיחדה למעות או / ו שיש עליה מעות.

א. מותר השמן שבנר ושבקערה — אסור בטלטול ובהנאה, לפי שהוקצה בין השמשות מחמת איסור ומחמת מצוה. רבי שמעון מתיר. [ורק כל עוד הנר דולק אוסר רבי שמעון, כדלהלן]. ודוקא בנר וקערה קטנים, אבל כלי קיבול גדולים, העשויים להדלקה ממושכת ואין אדם מצפה שייכבו, מודה רבי שמעון שאסור להזיזם ממקומם.

א. הלכה כרבי יהודה במוקצה מחמת איסור, ולכן מותר השמן אסור. ר"ף וש"פ.

ב. לדעת התוס' והריטב"א, אין מועיל להתנות מראש להסתפק ממותר השמן, וגם לרבי שמעון אין מועיל תנאי ליהנות מהשמן המטפטף כל זמן שהנר דולק — לפי שהוא מקצהו בין השמשות ודוחהו בידים לצורך שבת, ועוד שהוא בסיס לדבר האסור באותה שעה.

ואולם יש סוברים שמועיל תנאי להסתפק ממותר השמן (תשב"ץ ח"א קלו, עפ"י הרמב"ן ועוד).

ג. לאחר השבת, השמן מותר לכל הדעות בהנאה, כי לא הוקצה אלא בזמן המצוה (עפ"י תוס').

ב. מטלטלים נר חדש שלא הדליקו בו. (לפי שהוא ראוי לשימושים שונים ואין אדם מקצהו. עפ"י תוס').

ומותר לטלטלו אף שלא לצורך גופו או מקומו. א"ר, מובא בבאה"ל סוס"י רעט. ויש מחמירים

בנר או פמוט שאינו ראוי לשימוש אחר מלבד הדלקה (ע' חזו"א טז, יג. וראה מו"מ בשאלה זו

בשו"ת שבט הלוי ח"ג לב).

הדליקו בו בשמן (פעם אחת, ולא בשבת זו) — אם הוא עשוי מחרס, והרי בהדלקתו נעשה מאוס לשאר שימושים, לרבי יהודה אסור לטלטלו משום 'מוקצה מחמת מיאוס'. ולרבי מאיר ורבי שמעון מותר. ואם הוא של מתכת ('פמוט') שאינו נמאס — דברי הכל מותר. (רבי זירא).

א. נחלקו רב אחא ורבינא (קנן). האם הלכה כרבי יהודה או כרבי שמעון בנר ישן. והלכה

כדברי המיקל מהם, הלכך הלכה כרבי שמעון ב'מוקצה מחמת מיאוס' שמותר (ר"ף).

ב. הגרעק"א צידד (עפ"י הר"ן בביצה) שלא התיר רבי שמעון אלא להשתמש בו, שאז נסתלקה

ממנו הקצאתו, שהרי אינו חושש כעת למיאוסו, אבל בטלטול גרידא לא התיר, כשעדיין

הוא מוקצה מכל שימוש. וכן כתב לדקדק מלשון הרמב"ם. ואולם יש מפרשים בדעת הרמב"ם שמותר

לצורך גופו או מקומו ולא לצורך אחר, ואף בכלי שמלאכתו להיתר. (ע' באה"ל סוס"י רעט בשם הפמ"ג),

ואף הגרעק"א בהגהותיו לשו"ע נראה שחזר ונקט לעיקר להתיר. וע' גם בחזו"א מג, ה; בית ישי יד, הערה

ג.

ג. התר טלטול בנר של מתכת, היינו לצורך גופו או מקומו, כדין כלי שמלאכתו לאיסור

(עתוס' לו). ויש אומרים שנר אינו נידון כ'כלי שמלאכתו לאיסור', ואולם הכרעת הפוסקים

כדעה ראשונה (או"ה רעט, ב).

ד. מבואר בתוס' שאין הנר מותר בטלטול אלא לפי שהוא ראוי כל שעה לשימושים אחרים,

אבל אם ייחודו להדלקה בלבד, או שמצד עצמו אינו ראוי לשאר שימושים — אסור לרבי יהודה, כדין חצוצרות.

סתם 'פמוט' אין אדם מקפיד עליו ואינו אסור משום 'מוקצה מחמת חסרון כיס' (ר"ן). מרש"י (קכב.) מ' שפמוטות גדולים אסורים, שקובעים להם מקום. ואולם התוס' (שם ולעיל לה.) חולקים.

הדליקתו לשבת זו — כל זמן שהוא דולק, לדברי הכל אסור בטלטול. (ואפילו לרבי שמעון, משום שהוא בסיס לדבר האסור, השלהבת. מו.) כבה — לרבי יהודה ורבי מאיר אסור בטלטול, ואפילו הוא של מתכת שאינו מאוס (רבי זירא), משום שהוקצה בין השמשות מחמת איסור. ולרבי שמעון ורבי אלעזר בנו — מותר, ודוקא בכלים קטנים, אבל בכלים גדולים אסור, כאמור לעיל.

[מסתם משנת כלים משמע לכאורה כרבי שמעון, ואולם דחו בגמרא (מו.) לישבה עם שיטת רבי יהודה. רב פסק כרבי יהודה, אך בשעת הדחק הורה רב לסמוך על רבי שמעון והתיר לטלטל נר הנוכה בשבת לאחר שכבה (מה.). ורבי יוחנן הורה (שם) בנר ישן בלבד כרבי שמעון. (לפרש"י רשב"א וריטב"א; — אבל במוקצה מחמת איסור סובר רבי יהודה, ובשאר מוקצה פוסק כרבי שמעון. רשב"א. והתוס' והר"ה פרשו שרבי יוחנן פסק כרבי יהודה אפילו במוקצה מחמת מיאוס. ודוקא כהא בידים, אבל לא דהא בידים, סובר רי"ח כרבי שמעון — ע' חזו"א מא,יא.) ובשם רבי יהושע בן לוי מסרו הלכה כרבי שמעון. וכן רב מלכיא ורבי יוסי גלילאה ורבי אבהו נהגו התר בטלטול נר שכבה, כרבי שמעון. (ואפשר גם רב יהודה.) מאידך רבי שמלאי ורבי יוסי בר חנינא אסרו. מו.]

א. הלכה כרבי יהודה בנר שכבה בשבת, שמוקצה מחמת איסור הוא. רי"ף. ואסור אף לצורך

גופו או מקומו (הגהות אשר"י. וכ"כ הריטב"א ועוד, שלרבי יהודה ורב אסור אף לצורך גופו ומקומו).

ב. אם התנה מראש לטלטל את הנר לאחר שיכבה, אפילו בקערה ועשית העשויים לדלוק

זמן רב — כתבו הרמב"ן (עפ"י הירושלמי. וכ"ה ברשב"א ובר"ן) שתנאו מועיל. [ודוקא לדידן,

אבל לרבי יהודה האוסר משום מיאוס, אין מועיל תנאי]. וכן פסק התשב"ץ (ח"א קלו.) וכתב

שלכך נוהגים ליתן פתיתי לחם בנר, להזכיר שעל תנאי הוא מקצה אותו, רק בעודו דולק.

אבל גם באופן זה אין התר לטלטלו אלא לצורך גופו או מקומו, כשאר כלי שמלאכתו

לאיסור. (וכ"כ הריטב"א.) וצידד שם בסוף התשובה שמא נר אינו נחשב ככלי שמלאכתו

לאיסור ומותר לטלטלו גם כדי שלא יישבר — אם התנה.

ולדעת התוס' נראה שאין מועיל תנאי להשתמש בנר שכבה. וכן נקט לעיקר הריטב"א.

ג. אם יש בנר שברי פתילה חשובים מן השמן, אסור לטלטל הנר אפילו לרבי שמעון, משום

'בסיס לדבר האסור' (להלן מו. ע"ש).

ג. שמן המטפטף מן הנר — לרבי יהודה ורבי מאיר, אסור בהנאה ובטלטול כל השבת, לפי שהוקצה

מחמת מצוה ומחמת איסור.

לרבי שמעון, אסור כל זמן שהנר דולק, לפי שהוקצה למצוותו, אבל לאחר שכבה — ניאותרים הימנו.

לרבי אלעזר ברבי שמעון, מותר ליהנות מן השמן המטפטף גם בעוד הנר דולק.

וכן מתיר רבי אלעזר להסתפק מן השמן שבנר, כאשר הנר כבה והולך, שכבר אינו חייב

משום מכבה (עפ"י רש"י ומהרש"א). והריטב"א חולק.

ד. אמר רב יהודה אמר רב: מטה שייחדה למעות (ושוב אין משתמשים בה לשימוש אחר. עפ"י תוס') — אם הניח עליה מעות, אפילו בחול, הרי הוקצתה לאיסור ואסור לטלטלה בשבת.

לרבי יהודה אסורה אף לצורך גופה או מקומה, אבל לרבי שמעון אין אסור שום מוקצה לצורך גופו ומקומו אלא מוקצה מחמת חסרון כיס. תוס' (ד"ה מטה), אך יש מקום לומר שמודה כאן רבי שמעון הואיל ומקפיד עליה ומייחד לה מקום (עפ"י תוס' סד"ה הא).

ואילו הרי"ף גט שלרבי שמעון אפילו ייחדה והיו עליה מעות — אם עתה אינן עליה — מותר לטלטלה. (וכ"ד הרמב"ן והריטב"א ועוד). אך נראה שדינה ככלי שמלאכתו לאיסור, כי ייחדה למעות והיו עליה מעות, הלכך אין לטלטלה אלא לצורך גופה או מקומה (הגהות אשר"י).

לא ייחדה למעות; בזמן שיש עליה מעות, אסורה בטלטול. אין עליה מעות, אם היו עליה בין השמשות — לרבי יהודה אסורה ולרבי שמעון מותרת. לא היו עליה בין השמשות וגם עתה אינן עליה, גם אם היו בשבת וסולקו — מותרת בטלטול לדברי הכל.

א. הלכה כרבי יהודה במוקצה מחמת איסור, הלכך אם היו עליה מעות בין השמשות — אסור לטלטלה (רי"ף). ובשעת הדחק יש לסמוך על רבי שמעון (הגהות אשר"י).

ב. זה שאסרו בשהיו עליה מעות בין השמשות — דוקא אם הניחן, אבל שכח שם מעות — מנער את הכר והמעות נופלות. ואולם כל זמן שהמעות עליה אסורה המטה בטלטול. ולצורך מקומה — מותר (תוס', עפ"י גמרא קמב:).

סג. שידה ומוכני שלה — האם הם נידונים ככלי אחד או כלים נפרדים, ומאי נפקא מינה?

מוכני (רש"י: גלגלים. תוס': בסיס) של שידה; בזמן שהיא נשמטת (שדרכה להישמט מדי פעם. עפ"י רמב"ם בפירוש המשנה — כלים יח, ב. ונראה שאינה מחוסרת מעשה אלא יכולה להישמט בכל עת. עפ"י שפת אמת להלן מה:). — אין חיבור לה. אינה נשמטת (= שהיא מחוברת אליה) — חיבור. כמה נפקותות הוזכרו במשנה:

א. לענין מידת הכלי, שכלי עץ הבא במדה (ארבעים סאה בלח) אינו מקבל טומאה; אם הוא מחובר לשידה — נמדד עמה, ואם לאו — אינו נמדד עמה.

שידה העשויה למרכב אנשים — לפרש"י, אם היא באה במידה — טהורה (וכ"כ הרמב"ן בחדושי להלן פג: והרא"ה המובא בשיטה להר"ן כאן. וכן יש לדייק מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה — כלים ס"פ כד. ע' 'קהלות יעקב' כה). והתוס' כתבו שהיא טמאה, וכאן מדובר בעשויה למשא כלים שאין בה טומאת מדרס ולכן כשהיא באה במדה — טהורה. ובמקום אחר דנו התוס' (ועוד) לומר שגם העשויה לרכיבה, הואיל וייעודה להעברה ממקום למקום, אינה טמאה מדרס.

ב. לענין הצלה באוהל המת.

לפרש"י: כשהם בבית הקברות, ויש על השידה כלים הבולטים מדפנות השידה אבל דפנות המוכני מגנות עליהם; אם המוכני נידון לעצמו, אינו מציל על הכלים, שהרי הוא עצמו טמא, לפי שיש לו בית קיבול. ואם הוא נידון כמחובר לשידה הבאה במידה — מציל. לפרוש התוס' ועוד: כשנמצא בתוך אהל המת ומוקף צמיד פתיל, ויש נקב בשידה והמוכני ממעטו מטפה; אם היא נשמטת, הרי אינו מבטלה שם ואינה ממעטת הנקב, ואם לאו — ממעטת.